

Opgeruimd staat netjes? De ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingplaatsen in België

Inleiding

Synthetische drugsproductie in België

Europa is een belangrijke speler op het gebied van grootschalige productie van synthetische drugs, dit zijn amfetamine, methamfetamine en MDMA. Nederland, en op de tweede plaats België, zijn naast Tsjechië en Polen verantwoordelijk voor het overgrote deel van de synthetische drugsproductie in Europa (Europol, 2021; EMCDDA & Europol, 2019; Clan Lab Response Unit, 2021; UNODC, 2022).

Wat de productie van synthetische drugs in België betreft, blijkt op basis van de ontmantelde productieplaatsen amfetamine de meest geproduceerde synthetische drug te zijn, gevolgd door methamfetamine waarvan de productie sinds 2018 sterk toenam maar in 2022 stabiliseerde (Clan Lab Response Unit, 2021; persoonlijke communicatie, 2023). Synthetische drugslabo's worden over heel België aangetroffen maar het merendeel bevindt zich in de Belgisch-Nederlandse grensstreek en meer bepaald in de provincies Limburg en Antwerpen (Claessens et al., 2019; Colman et al., 2018; EMCDDA & Europol, 2019). Dit is niet verwonderlijk. Uit onderzoek blijkt immers dat de Belgische en Nederlandse markten voor synthetische drugs met elkaar verweven zijn (Colman et al., 2018). De illegale handelingen worden over de landsgrenzen gespreid, wat een strategie zou kunnen zijn om het risico op detectie te verminderen. De locatie is verder ook een weerspiegeling van de samenwerkingsverbanden tussen Belgisch-Nederlandse criminele netwerken betrokken bij de productie van synthetische drugs.

Synthetische drugslaboratoria in België worden voornamelijk gebruikt voor grootschalige industriële productie. Zogenaamde kleinschalige keukenlabo's¹ komen in mindere mate in België voor (EMCDDA, 2022). De meeste synthetische drugslabo's worden aangetroffen in grote loodsen of boerderijen in landelijke gebieden om het risico op detectie door onder andere geur- en lawaaihinder te beperken. Uit politionele analyse van de ontmantelde laboratoria blijkt bovendien dat synthetische drugslabo's professioneler en innovatiever worden, met een grotere productiecapaciteit tot gevolg (EMCDDA & Europol, 2019; Europol, 2021; Colman et al., 2018). In lijn hiermee valt sinds 2019 de opkomst van

¹ Het onderscheid maken tussen kleinschalige versus grootschalige labo's blijkt in de praktijk niet eenvoudig. Volgens eerder onderzoek produceren kleinschalige labo's maximaal ongeveer 50 gram per productieproces en worden ze voornamelijk opgezet voor eigen gebruik (UNODC, 2020). In de praktijk wordt echter voornamelijk naar de aangetroffen (verpakkingen van) grondstoffen en hardware gekeken. In de praktijk onderscheidt grootschalige productie zich van de kleinschalige productie doordat professionele, industriële hardware wordt gebruikt, een conversiestap wordt toegevoegd aan het productieproces, en er wordt geproduceerd met oog op verkoop en handel.

conversielabo's in Europa op (EMCDDA & Europol, 2019). Conversielabo's worden opgezet als antwoord op de schaarste aan precursoren, de basismiddelen om synthetische drugs te produceren. In een conversielabo wordt een pre-precursor omgezet in een precursor, zoals bijvoorbeeld de pre-precursoren APAAN of MAPA worden gebruikt om de precursor BMK te maken. BMK is op haar beurt een van de precursoren voor amfetamine.

Afval afkomstig van de productie van synthetische drugs: milieucriminaliteit en schadelijke gevolgen voor de volksgezondheid

De productie van synthetische drugs leidt tot een grote hoeveelheid (vloeibaar) drugsafval (UNODC, 2022). De productie van 1 kg MDMA, methamfetamine of amfetamine kan 5 tot 30 kg drugsafval opleveren (Claessens et al., 2019; UNODC, 2022). De hoeveelheid afval is afhankelijk van de gebruikte precursoren en chemicaliën, de productiemethode en de kwaliteit van het productieproces (Kegö & Maïga, 2014; Schoenmakers et al., 2016; UNODC, 2022). Dit drugsafval bestaat uit het product zelf en chemicaliën, zoals (pre-)precursoren, essentiële chemicaliën (bv. mierenzuur en formamide voor amfetamine en monomethylamine voor MDMA) en andere chemicaliën (bv. aceton, methanol, zoutzuur). Verder zorgen de evoluties binnen de synthetische drugsmarkt, zoals de eerder genoemde stijging in het aantal professionele labo's en de opkomst van conversielabs, over het algemeen voor een toename in de hoeveelheid afval (Schoenmaekers et al., 2016). Het nauwkeurig berekenen van de jaarlijkse hoeveelheid synthetisch drugsafval ligt niet voor de hand. Cijfers op basis van inbeslagnames geven meestal slechts een beperkte weergave van de realiteit (Schoenmakers et al., 2016; UNDOC, 2022; Van de Wiel, 2016). UNODC (2022) berekende dat de minimale jaarlijkse hoeveelheid afval uit de productie van amfetamine wereldwijd tussen 1.152 en 1.728 ton zou liggen, voor methamfetamine tussen 1.233 en 2.466 ton, en voor MDMA tussen 69,6 en 116 ton (UNODC, 2022). Een groot deel van de productie- en dumpingplaatsen blijft echter onopgemerkt waardoor deze cijfers slechts een indicatie betekenen van de totale hoeveelheid afval (Pardal et al., 2021).

Over het algemeen wordt drugsafval illegaal verbrand, gedumpt of geloosd in bijvoorbeeld auto's, velden, oppervlaktewater of het riool (Claessens et al., 2019; EMCDDA & Europol, 2019; Schoenmakers et al., 2016; UNODC, 2022). Schoenmakers et al. (2016) onderscheiden vijf dumpingmethoden die (ook) in België voorkomen. Ten eerste is er het klassieke dumpen van afval in containers (bv. jerrycans) in bijvoorbeeld akkers, sloten, oppervlaktewater of auto's. Ten tweede wordt drugsafval verbrand, vaak in voertuigen. Een derde manier is de combinatie van storten en lozen, namelijk wanneer (door onzorgvuldig gebruik) gaten in de containers ontstaan. Ten vierde is er de opzettelijke lozing van afval (bv. via een ingegraven geperforeerde tank in de bodem, via een rijdend voertuig met een kraan of

slang, via de riolering, oppervlaktewater, reguliere afvalstromen, gierkelders of autowasstraten). Ten slotte wordt het afval ook achtergelaten op de eigenlijke productie- of opslaglocatie.

De productie en handel van synthetische drugs zijn vanwege het illegaal dumpen van afval sterk verbonden met milieucriminaliteit (UNODC, 2022). Het toxische afval dat ontstaat bij de productie van synthetische drugs zorgt voor gezondheidsrisico's en veroorzaakt milieuschade (EMCDDA & Europol, 2016). Het dumpen van drugsafval kan immers leiden tot grote veranderingen in de zuurtegraad en het zuurstofgehalte van het grondwater en de bodem (EMCDDA & Europol, 2019; Kates et al., 2014; Schoenmakers et al., 2016; UNODC, 2022). Schommelingen hierin kunnen schadelijk zijn voor lokale organismen (Horký et al., 2021) en kunnen gedragsveranderingen en ontwikkelingsafwijkingen bij organismen veroorzaken, waardoor hun overlevingskansen verminderen. Dit kan gevolgen hebben voor het volledige ecosysteem (UNODC, 2022). Ernstige waterverontreiniging door drugsafval, om een ander voorbeeld te noemen, kan de werking van waterzuiveringsinstallaties belemmeren en het water vervuilen, met een negatieve invloed op de kwaliteit van de drinkwaterproductie tot gevolg (Boles & Wells, 2010; EMCDDA & Europol, 2019; Huerta-Fontela et al., 2010; Schoenmakers et al., 2016). Vervuild water en een verontreinigde bodem vervuilen op hun beurt het vee en de agricultuur, met mogelijk financieel verlies voor de getroffen boeren (Emke et al., 2018; Souza, 2005; Wortham, 2007). Daarnaast is er een toenemend risico op ernstige branden en explosies als gevolg van chemische reacties (Boerman et al., 2017; Caldicott et al., 2005). Chemische stoffen kunnen het interieur van woningen beschadigen en een blijvend risico vormen voor branden en explosies, zelfs jaren na beschadiging en vervuiling (Boerman et al., 2017; Caldicott et al., 2005; Colorado Department of Public Health and Environment, 2003; Dealy et al., 2017; Scanga, 2005; Snell, 2001; Vogt, 2001).

Onderzoeksvragen

Onze kennis over de schadelijke en vooral chronische en langetermijneffecten van de productie van synthetische drugs op het milieu is echter beperkt (Pal et al., 2011, 2013; Schoenmakers et al., 2016). Het feit dat heel wat dumpingplaatsen onopgemerkt blijven (cfr. supra) belemmert de beeldvorming en kennis over de milieuschade veroorzaakt door de productie van synthetische drugs (Pardal et al., 2021). Het gebrek aan beeldvorming en kennis kan het ontwikkelen van een gedegen aanpak zowel preventief als curatief binnen beleid en praktijk belemmeren.

In deze bijdrage beogen we daarom een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvragen:

1. Op welke manier wordt synthetische drugsafval in België aangetroffen?

2. Welke professionele actoren zijn betrokken bij de ontmanteling en nazorg van dumpingen van synthetisch drugsafval in België en hoe verloopt hun samenwerking?
3. Met welke knelpunten en uitdagingen in de aanpak en nazorg worden de betrokken professionele actoren geconfronteerd?

Finaal beoogt deze bijdrage een aantal aanbevelingen te formuleren voor een meer uniforme, gesystematiseerde praktijk in het kader van het ontmantelen en opruimen van synthetische drugsdumpingplaatsen in België.

Methode

Aan de hand van een literatuurstudie, semigestructureerde interviews met betrokkenen uit praktijk en beleid en een dossierstudie beogen we de vier onderzoeksvragen te beantwoorden.

Het literatuuronderzoek omvatte raadpleging van zowel wetenschappelijke literatuur als beleids- en praktijkdocumenten (zoals jaarverslagen en rondetafelgesprekken). (Inter)nationale wetenschappelijke literatuur werd geraadpleegd tussen oktober 2021 en oktober 2022 via online databronnen (zoals Google Scholar, Web of Science) waarbij zowel Engelstalige als Nederlandstalige zoektermen werden gebruikt (zoals synthetische drugs, drugsdumping, drugsafval). Deze literatuurstudie vormde ook de voorbereiding voor de topiclijst van de semigestructureerde interviews (cfr. infra).

Daarnaast werden vijf professionele actoren geïnterviewd die betrokken zijn bij de aanpak van productielocaties- en dumpingen van synthetische drugs in België². De steekproef bestond uit twee respondenten van de Federale Politie, een lid van het openbaar ministerie, een lid van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) en een lid van de eenheid Civiele Bescherming. Op die manier bereikten we een kleine steekproef van actoren die het meest betrokken zijn bij de aanpak van productie- en dumpingplaatsen van synthetische drugs in België. Andere betrokken organisaties werden niet bevraagd doordat er geen specifiek bevoegde medewerkers zijn voor drugsdumpingplaatsen. Voor de semigestructureerde interviews werd een topiclijst opgesteld op basis van vier categorieën, namelijk de specifieke rol van belanghebbenden bij het vinden van dumpingplaatsen, samenwerking tussen de betrokken diensten, de belemmeringen in de aanpak van de dumpingplaatsen en mogelijke oplossingen hiervoor. De semigestructureerde interviews vonden plaats tussen oktober en december 2021 op een locatie naar keuze van de respondenten. Met de

² Deze interviews werden uitgevoerd met de hulp van *(naam wordt toegevoegd bij publicatie)* tijdens een stageperiode bij *(naam wordt toegevoegd bij publicatie)*, onder de supervisie van *(naam wordt toegevoegd bij publicatie)*.

geïnformeerde toestemming van de respondenten werden de interviews opgenomen en woordelijk getranscribeerd. De transcripties werden thematisch geanalyseerd waarbij de categorieën opnieuw als standaard dienden. NVivo werd gebruikt bij de analyse van de interviews.

Tot slot werd een kleinschalige studie van gerechtelijke dossiers uitgevoerd om bijkomend informatie over de locatie en modus operandi van synthetische drugsdumpingen te achterhalen. Deze dossierstudie werd uitgevoerd via het parket van Limburg. Er werd gekozen voor Limburg gezien dit een *hotspot* voor synthetische drugsproductie en – handel betreft. Voor de periode 2017-2019³ vonden we 44 parketdossiers terug die focussen op synthetische drugsproductie en -dumpingen in Limburg. Ten tijde van de dataverzameling waren slechts 14 van deze dossiers beschikbaar voor inzage (bv. omwille van lopend onderzoek). Elk dossier omvatte één of meerdere drugsdumpingdelicten. De dossiers werden manueel bestudeerd tussen december 2021 en mei 2022 op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg te Hasselt of op de griffie van het hof van beroep te Antwerpen. Er werd gebruikgemaakt van een indicatorenlijst zodat informatie uit alle dossiers op een uniforme manier verzameld en bewaard werd in een Excel-document. De eerder vermelde literatuurstudie vormde de basis voor de indicatorenlijst met informatie over onder meer de locatie, de hoeveelheid afval, de verpakking van het afval en de chemische stoffen, en de hardware aangetroffen op de dumpingplaats. Gezien het beperkte aantal dossiers werd de informatie uit de dossiers manueel geanalyseerd per categorie uit de indicatorenlijst.

Resultaten

Dumpingen van synthetisch drugsafval in België (2012-2022): een decennium met ups en downs

Op basis van cijfers van de federale politie (DJSOC) nam het aantal ontmantelde dumpingplaatsen van synthetische drugs in België sterk toe tussen 2012 (n = 2) en 2022⁴ (n = 42). In 2018 zagen we de grootste stijging, namelijk van 24 dumpingplaatsen in 2017 naar 36 dumpingplaatsen in 2018. Tussen 2019 en 2020 is er een opvallende daling van 34 naar 24 dumpingplaatsen. Deze daling zou deels verklaard kunnen worden vanuit de toen geldende COVID-19 maatregelen (d.w.z. het verbod op niet-essentiële verplaatsingen) die een grotere pakkans van overtredders impliceerden vanwege verscherpte controles (Clan Lab Response Unit, 2021). Een daling in aantal dumpingen kan ook verklaard worden

³ Er werd geopteerd voor de periode 2017-2019 omdat het aantal synthetische drugsdossiers in deze periode aanzienlijk toenam in het arrondissement Limburg. Voor inzage van dossiers dient tevens rekening te worden gehouden met de fase waarin een dossier zich bevindt. Enkel dossiers waarbij de onderzoeksfase werd afgerond, konden worden ingekeken waardoor recentere dossiers (zoals dossiers na 2020) niet in aanmerking kwamen voor inzage.

⁴ Deze data hebben betrekking op synthetische drugsproductie inclusief amfetamine-, methamfetamine-, MDMA- en cocaïne extractie labo's.

vanuit een verandering in modus operandi van criminele organisaties, waaronder een toegenomen creativiteit bij het verbergen van afval. Na de versoepelingen van de COVID-19 maatregelen werd opnieuw een toename vastgesteld van het aantal ontmantelde drugsdumpingen: 28 in 2021 en 42 in 2022.

De aangetroffen synthetische dumpingplaatsen hielden voor 2022 meestal verband met de productie van amfetamine maar in 2022 hielden de meeste dumpingen verband met MDMA-productie (persoonlijke communicatie, 2023). Dit wordt ook bevestigd in onze dossierstudie. Uit de analyse van 14 Limburgse gerechtelijke dossiers uit de periode 2017-2019 blijkt dat acht van de 14 zaken verband hielden met amfetamineproductie, vijf met MDMA-productie en één zaak met zowel MDMA- als amfetamineproductie. De dossierstudie bevestigde ook dat synthetisch drugsafval meestal wordt aangetroffen op de openbare weg (n = 9), en in mindere mate op parkeerplaatsen (n = 3), in velden of natuurgebieden (n = 2), of op privéterreinen (bv. een tuin; n = 2)⁵. Het synthetische drugsafval wordt meestal opgeslagen in vaten of tonnen (n = 10), of wordt soms verzameld in een voertuig en achtergelaten (n = 5) of in brand gestoken (n = 1). Op basis van de dossierstudie stellen wij ook vast dat op de locaties een grote verscheidenheid aan stoffen worden aangetroffen. Volgende stoffen worden volgens de dossiers aangetroffen op dumpingplaatsen: eindproducten MDMA (n = 4) en amfetamine (n = 7); precursoren PMK (n = 7) en BMK (n = 7); pre-precursoren APAAN (n = 3), APAA (n = 3) en MAPA (n = 1); essentiële chemicaliën zoals mierenzuur (n = 1) of monomethylamine (n = 3); en andere chemicaliën zoals aceton (n = 4), methanol (n = 2) of zoutzuur (n = 5). Ook ijzerwerk en glaswerk worden aangetroffen, zij het in mindere mate. Deze gedumpte hardware omvat vaten, tonnen, jerrycans, handpompen, ketels of gemanipuleerde vaten met buizen.

Tijdens de semigestructureerde interviews bevestigen drie respondenten dat de ontdekte dumpingplaatsen slechts een beperkt beeld geven van de hoeveelheid drugsafval in België (cfr. infra). Dit leidt tot een discrepantie tussen enerzijds wat wordt aangetroffen of in beslag genomen, en anderzijds de hoeveelheden die op basis van capaciteitsberekeningen, zoals hierboven geschetst (Colman et al., 2018; UNODC, 2022). Een mogelijke verklaring hier kan de samenhang zijn met een evolutie in de manier waarop producenten zich van hun afval ontdoen: van dumpen in containers naar opzettelijke lozingen. Meer lozingen betekent ook dat er meer afval onopgemerkt in de natuur terechtkomt (Claessens et al., 2019; Schoenmakers et al., 2016; Spapens, 2012; Van de Wiel, 2016). Daardoor is het meten van het aantal dumpingen en de daarmee gepaard gaande milieuschade geen

⁵ Sommige dossiers bevatten meer dan één dumpinggeval. Daarom is het totale aantal dumpingplaats en of methoden hoger dan het totale aantal dossiers (n = 14).

eenvoudige opgave. Over het algemeen wordt geschat dat slechts één op de vijf dumpingen en lozingen wordt opgespoord en gekend is (Beyens, 2021).

‘Het is niet dat die vaten netjes langs de weg worden neergezet. Men gaat dat echt gaan afgooien al rijdend. Wij hebben dossiers gehad waar men in een voertuig een gat maakte in de bodemplaat, daar gewoon een darm doorsteekt en al rijdend al dat afval laat wegvloeien. Maar ook in de dumpingen en in de labo’s zagen wij vaak dat die grond vervuild is, dat het ingedrongen is in de bodem. [...] Ik heb eens zo’n dossier gehad waarbij men een groot IBC-vat, dat is zo’n 1000 liter vat, ingegraven heeft in de grond, allemaal gaten in gemaakt en hun afval in dat IBC-vat laten lopen. En zo dringt het onze bodem in.’ (Interview 1)

Diverse professionele actoren betrokken bij de ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingen in België

Wanneer een dumpingplaats wordt ontdekt, dient een ontmanteling plaats te vinden bestaande uit, onder meer, het veiligstellen van de locatie, het nemen van stalen van producten ter plaatse, en het veilig transporteren van goederen met oog op vernietiging. Na de ontmanteling kan de mate van vervuiling ingeschat worden, waaronder de bodemcontaminatie, kan een saneringsprocedure voorgesteld worden en dient aan nazorg te worden gedacht, zoals herstel van vegetatie en gebouwen. Verschillende actoren zijn betrokken bij de ontmanteling, aanpak en nazorg van productie- en dumpingplaatsen in België. Welke actoren uiteindelijk actie ondernemen hangt af van de concrete situatie (Claessens et al., 2019). In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de taken die elke actor in theorie heeft bij de ontmanteling van synthetische drugsdumpingen in België (zie ook figuur 1).

Bij het ontdekken van een dumpingplaats zijn de eerste vaststellers vaak de lokale politie of de brandweer. Zij zijn verantwoordelijk voor een eerste veiligheidsanalyse en brengen andere bevoegde instanties op de hoogte van het incident (Claessens et al., 2019; OVAM, n.d.; Parket Limburg, 2016). Bij aanvang is ook reeds het parket betrokken in het kader van de opsporing van misdrijven en daders en de verzameling van bewijs met oog op het instellen van de strafvordering (bv. DNA, telefonieonderzoek, staalanalyse).

Zodra de situatie wordt bestempeld als een dumpingplaats van synthetische drugs wordt de federale politie ingeschakeld (Parket Limburg, 2016), waaronder de Centrale Directie van de Bestrijding van de Zware en Georganiseerde Criminaliteit (DJSOC). Deze dienst maakt deel uit van de federale politie en houdt zich bezig met fenomenen die verband houden met terrorisme, cybercriminaliteit en drugs. Hierna wordt een multidisciplinair team samengesteld bestaande uit leden van de DJSOC,

gespecialiseerde AGS-officieren (Adviseur Gevaarlijke Stoffen) van de brandweer, forensische experts van het NICC, en leden van de CRU (of Clanlab Response Unit) (Clanlab Response Unit, 2021; NICC, 2017; NICC & Federale Politie, n.d.; Parket Limburg, 2016). De CRU is verantwoordelijk voor de veilige ontmanteling van de locatie (Parket Limburg, 2016). Zij stellen een inventaris en fotodossier samen van alle hardware en chemicaliën en ze nemen, samen met het NICC, stalen van de chemicaliën en producten aangetroffen op de locatie.

FASE AANPAK	ACTOR	TAAK
Eerste vaststellers	Lokale politie	Eerste veiligheidsbeoordeling
	Brandweer	
Onderzoeken ter plaatse	Openbaar Ministerie	Bewijsmateriaal verzamelen
	Federale politie (DJSOC)	Opvolging en monitoring
	CRU	Veiligheid, stopzetten van het productieproces en samenstellen van fotodossier
	NICC	Stalen
	LTWP	DNA-stalen en vingerafdrukken
Ontmanteling en opruimen	Civiele Bescherming	Opruimen en transport
	Externe private partners	Opslag en transport
Bodemsanering	Milieuambtenaar	Rapport over milieucriminaliteit en saneringsprocedure
	Bodemsaneringsexpert	Bepalen van de graad van bodemcontaminatie
	OVAM	Sanering
	Privaat bedrijf voor sanering	

FIGUUR 1: ACTOREN BETROKKEN BIJ DE AANPAK VAN SYNTHETISCHE DRUGSDUMPINGEN IN BELGIË

Na het verzamelen van DNA-stalen en ander bewijsmateriaal door het Laboratoria van de technische en wetenschappelijke politie (LTWP), is de Civiele Bescherming verantwoordelijk voor het opruimen van het drugsafval en het transport van gevaarlijke producten. De CRU stuurt deze opruimoperatie

aan. Voor de opslag en het vervoer van chemicaliën en de verwerking van afval wordt samengewerkt met erkende externe private partners.

In de meeste gevallen wordt een bodemonderzoek noodzakelijk geacht om de graad van bodemverontreiniging te bepalen, waarvoor een beroep wordt gedaan op een erkende bodemsaneringsexpert. In die gevallen verwittigen de bovenvermelde actoren van de federale politie de administratieve overheden die belast zijn met de toewijzing van een milieumambtenaar om een rapport op te maken over de vastgestelde milieucriminaliteit en de te volgen saneringsprocedure. Indien de dumping plaatsvond op openbaar terrein wordt de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) opgetrommeld voor de uiteindelijke bodemsanering. De kosten worden in dit geval gedragen door het lokaal bestuur of de gemeente. Wanneer de dumping plaatsvond op een private eigendom, draagt de particuliere eigenaar de kosten van de saneringsprocedure en heeft hij/zij de keuze om samen te werken met OVAM of een extern bedrijf (Claessens et al., 2019).

Uit de semigestructureerde interviews met professionele actoren uit praktijk en beleid blijkt dat de samenwerking tussen de betrokkenen als positief wordt ervaren. Respondenten benadrukken de wederzijdse hulp, de toegenomen kennis en de uitwisseling van goede praktijken. Zo doen magistraten van verschillende parketten bijvoorbeeld beroep op het Limburgse parket bij vragen over de aanpak van een incident met synthetische drugs. Limburg is in de loop der jaren vaak met het fenomeen geconfronteerd en bouwde bijgevolg een zekere expertise op die kan gedeeld worden met het groeiende aantal dumpingplaatsen die ook elders in ons land opduiken. Vanuit die expertise heeft het Openbaar Ministerie Limburg een handleiding 'Parketrichtlijn inzake de aanpak van drugslabo's en dumpingen' samengesteld (Parket Limburg, 2016; 2018). Deze handleiding bevat een leidraad die uitgaat van een ketengerichte aanpak en werd ontwikkeld met de inbreng van verschillende betrokken actoren, zoals de lokale en federale politie (CRU), de Civiele Bescherming, het NICC en externe partners. Het bevat vragen en antwoorden, waaronder hoe een dumpingplaats te identificeren. Ondertussen wordt de handleiding in verschillende andere arrondissementen gebruikt als een *good practice*, hoewel het nog steeds een niet-officiële richtlijn is en ze niet nationaal werd uitgerold.

De samenwerking tussen de betrokken actoren blijkt bovendien hoofdzakelijk gebaseerd op persoonlijke contacten tussen professionals die elkaar doorheen de jaren vaak ontmoetten. Op deze manier kan snel informatie gedeeld worden. Het nadeel is echter dat deze samenwerkingen niet structureel zijn ingebed en de interactie persoonsgebonden is. Het voortbestaan van samenwerkingen kan dus afhankelijk zijn van persoonlijke keuzes en interesses.

‘Dat is wel een beetje het voordeel: dat je met een aantal vaste spelers zit in die markt, dat je elkaar ondertussen al goed kent en dat je niet via de hiërarchie of de geijkte kanalen moet gaan als je snel informatie nodig hebt.’ (Interview 3)

Tot slot bespraken de respondenten de samenwerking met internationale actoren. Gezien de samenhang tussen de Belgische en Nederlandse drugsmarkt (Colman et al., 2018) delen de Belgische en Nederlandse politie op regelmatige basis en ad hoc expertise en informatie (bv. via studiedagen en vergaderingen, via Europese Onderzoeksbevelen). Verder is er ook samenwerking met Europol, meer bepaald in de vorm van ERISSP (*European Reporting on Illicit Synthetic Substance Production sites*). De leden sturen informatie van ontmantelde dumpingplaatsen naar Europol. Europol op zijn beurt analyseert en vergelijkt de informatie om internationale verbanden tussen zaken te vinden en neemt deze informatie op in zijn databank.

Knelpunten en uitdagingen bij de aanpak van synthetische drugsdumpingen in België

In theorie heeft elke professionele actor een afgebakende rol bij de ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingen. Uit onze semigestructureerde interviews blijkt echter dat in de praktijk verschillende knelpunten en uitdagingen optreden met betrekking tot de opvolging en expertise bij de aanpak van dumpingplaatsen van synthetische drugs in België.

In wat volgt worden de vijf grootste knelpunten besproken, namelijk (1) een gebrek aan communicatie en gerichte procedures bij de aanpak van drugsdumpingplaatsen; (2) een gebrek aan expertise; (3) een gebrek aan *sense of urgency*; (4) onenigheid over financiële verantwoordelijkheden; en (5) een algemeen gebrek aan bewustzijn betreffende de gevaren van synthetische drugsdumpingen in de samenleving en binnen de politiek.

(1) Gebrek aan communicatie en gerichte procedures bij de aanpak van dumpingplaatsen

Allereerst wordt het ontbreken van een standaardprocedure inzake drugsdumpingen door meerdere respondenten betreurd. Zoals eerder aangegeven in dit artikel, worden officieuze afspraken gemaakt tussen de betrokken actoren, meestal op basis van de 'Parketrichtlijn inzake de aanpak van drugslabo's en dumpingen' van het Parket Limburg (2016; 2018). Afdwingbare of verplichte afspraken voor betrokken actoren ontbreken echter waardoor actoren (in andere provincies) nog steeds kunnen afwijken van deze richtlijn. Ook bestaat de kans dat andere arrondissementen, die ook in toenemende mate geconfronteerd worden met drugsdumpingen, niet altijd op de hoogte zijn van deze Limburgse

richtlijnen. Tot op heden bestaan er in België immers geen nationale regels of officiële afspraken over de (samenwerking inzake) ontmanteling van dumpingplaatsen van synthetische drugs. Bij het ontdekken van een synthetische drugsdumping heeft elk arrondissement dan ook zijn eigen aanpak op het vlak van ontmanteling en nazorg. Actoren werken op informele wijze samen, op basis van persoonlijke contacten, en organiseren een niet-systematische uitwisseling van informatie zonder formele normen. Respondenten geven echter aan dat er duidelijke samenwerkingsafspraken nodig zijn over de wijze van samenwerking, de taakverdeling en de informatie-uitwisseling:

‘Het zou gemakkelijk zijn mochten we overal op dezelfde manier kunnen werken. Dat maakt het duidelijk werken voor (...) alle andere betrokken partners: FGP, lokale politie, brandweer, Civiele Bescherming.’ (Interview 3)

Tot slot zorgt ook de complexe Belgische staatsstructuur met federale en regionale bevoegdheden voor problemen bij de aanpak van drugsdumpingen. Zowel federale als regionale actoren met eigen procedures en regels zijn betrokken in dergelijke dossiers. Na de gerechtelijke afhandeling, waarbij onder meer de federale en lokale politie en het parket betrokken zijn, start het administratieve gedeelte. Verder zijn de milieuambtenaar van de gemeente en, in de meeste gevallen, de OVAM, een gewestelijke bevoegdheid, belast met de behandeling van het dossier en de bodemsanering (cfr. supra). In sommige gemeenten verloopt het contact tussen federale en lokale actoren minder vlot. Bovendien zijn niet alle gemeenten zich bewust van hun taken inzake drugsdumpingen. Een van de respondenten merkt hierover het volgende op:

‘Als (...) twee federale diensten (samenwerken) komt dat wel in orde. Maar dan moet je zien op andere vlakken. Bijvoorbeeld, de grondsanering, dat is dan weer een regionale bevoegdheid. Daarvoor moeten we (als federale dienst) in Vlaanderen samenwerken met OVAM. [...] En daar begint het schoentje te knellen want elke regio heeft zijn richtlijnen.’ (Interview 4)

(2) Gebrek aan expertise: wie (niet) zoekt, die vindt (niet)

Elke actor neemt een deel van het opruimproces voor zijn/haar rekening. Actoren dienen elkaar bijgevolg te informeren of aan te sturen. Het delen van kennis is hierbij essentieel. In de praktijk worden acties ondernomen om kennis te delen en elkaar te informeren. Zo bestaan vandaag verschillende initiatieven om actoren te sensibiliseren, zoals informatiesessies door de CRU aan lokale politieagenten, en worden bijvoorbeeld briefings georganiseerd tussen de OVAM en het NICC om de nodige parameters voor bodemonderzoek op elkaar af te stemmen.

Uit de semigestructureerde interviews blijkt echter dat bij het delen van kennis en expertise tussen actoren nog ruimte is voor verbetering of dat door externe omstandigheden (zoals COVID-19) een vertraging is opgelopen op dit vlak. Zo gaf een respondent het voorbeeld van de samenwerking en kennisdeling tussen de Civiele Bescherming enerzijds en het NICC en de CRU anderzijds. Niet alle leden van de Civiele Bescherming zouden volgens deze respondent voldoende op de hoogte zijn van de gevaren die gepaard gaan met een drugsdumpingplaats. De expertise van het NICC en de CRU kan daarom worden ingeroepen om de ambtenaren van de Civiele Bescherming te informeren over de gevaren van de aanpak van een synthetische drugsdumpingplaats. Op het moment van de dataverzameling had deze training nog niet plaatsgevonden omwille van de geldende COVID-19 maatregelen.

Verder rapporteerde bijna elke respondent problemen bij de aanpak van bodemverontreiniging, inclusief een moeizame samenwerking met OVAM en bodemsaneringsexperten.

Een eerste probleem betreft de samenwerking tussen enerzijds OVAM en de bodemsaneringsexpert, en anderzijds de private labo's betrokken bij de analyse van bodemstalen. In de meeste gevallen laat OVAM een bodemsaneringsexpert de bodemstalen afnemen. Deze stalen worden doorgestuurd naar een privaat labo voor een analyse van de stalen op bodemverontreiniging. Op basis van deze analyse wordt nadien beslist of een bodemsanering dient te gebeuren. Echter blijkt dat deze private labo's vaak geen kennis hebben van de parameters die dienen getest te worden. In het geval van een drugsdumping blijken er namelijk zeer specifieke, atypische parameters nodig om over het type en de ernst van de bodemverontreiniging te kunnen oordelen. Wanneer de juiste parameters niet getest worden, kan het gebeuren dat de besmetting en de gevolgen voor de leefomgeving niet of onvoldoende in kaart worden gebracht. Op die manier weten we vaak niet precies wat er in de bodem en het oppervlaktewater terecht komt. Een van de respondenten relateert dit probleem aan een gebrek aan kennis en daarnaast een gebrek aan geschikte apparatuur en middelen om toxische stoffen op te sporen:

'Dus zij testen op zware metalen en een aantal andere standaardvervuilingen die ze meestal niet terugvinden in die bodem. Maar ja, dat is niet de reden dat die bodem vervuild is. Het zijn die synthetische drugs die het probleem zijn. Maar als je daar niet op test, zal je die niet zien en lijkt die bodem dus proper. Ik zou daar toch mijn kinderen niet laten spelen. [...] Als je met OVAM spreekt, die zijn heel bekwaam in alles van bodemonderzoek, maar ja, enkel op de parameters die ze kennen. Maar ze hebben soms geen flauw benul van wat voor vuiligheid er allemaal vrijkomt bij de productie van drugs.' (Interview 4)

Een tweede probleem dat vermeld werd door onze respondenten is het ontbreken van drempelwaarden voor stoffen die verband houden met de productie van synthetische drugs. Het is daarom niet mogelijk te bepalen vanaf welke waarde de bodem (te) sterk verontreinigd is.

Wanneer een geval wordt beschouwd als een milieudelict, vastgesteld door de milieuambtenaar van de administratieve overheid, wordt door deze ambtenaar een rapport opgesteld om de saneringsprocedure te bepalen (cfr. supra). Hierbij kunnen echter enkele tekortkomingen gemeld worden, zoals het feit dat dit rapport niet gebaseerd is op een systematische lijst van (kwaliteits-) indicatoren die specifiek zijn voor het type dumpingplaats dat is aangetroffen (dus amfetamine-, methamfetamine- of MDMA-dumping), de locatie en manier van dumping niet noodzakelijkerwijs zijn geregistreerd. Hierdoor hangt de volledigheid en de kwaliteit van het rapport sterk af van de drugspecifieke kennis, expertise en bereidheid van de aangestelde ambtenaar die bij de procedure betrokken is.

(3) Gebrek aan een *sense of urgency*

Verder blijken de procedures voor de ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingen doorgaans veel tijd in beslag te nemen. Respondenten halen bijvoorbeeld aan dat het soms maanden wachten is op de aanstelling van het NICC door een onderzoeksrechter of het openbaar ministerie, of, om een ander voorbeeld te noemen, dat de OVAM een dumpingplaats vaak niet als een acuut probleem beschouwt waardoor hun komst ter plaatse wordt uitgesteld. Een ander genoemd voorbeeld is het feit dat er gewoonlijk slechts één milieuambtenaar per gemeente is, wat betekent dat bij zijn/haar afwezigheid niemand belast is met de opvolging van een dumpingplaats. Dat betekent dan weer dat de eventuele milieuschade niet of pas laattijdig kan worden vastgesteld en de volgende stappen voor ontmanteling en nazorg vertraging oplopen.

Verder wordt ook het gebrek aan (aandacht voor) nazorg bij de aanpak van drugsdumpingen vaak genoemd door onze respondenten. Nazorg verwijst naar de opvolging en verzorging van de dumpingplaats nadat alle juridische procedures plaatsvonden, de verontreiniging van de bodem werd beoordeeld en de sanering werd uitgevoerd. Zo ontbreken er bijvoorbeeld afspraken om naar verontreinigde locaties terug te keren om de milieuschade op langere termijn op gebouwen, organismen of vegetatie te beoordelen, hoewel het denkbaar is dat sommige stoffen pas na verloop van tijd schadelijke effecten hebben of dat schade pas na verloop van tijd zichtbaar wordt.

(4) Onenigheid over financiële verantwoordelijkheden

Onenigheid over de financiële verantwoordelijkheden bij de ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingen wordt door onze respondenten als grootste uitdaging benoemd. In de praktijk rijst de volgende vraag: wie betaalt de ontmanteling en sanering van een dumpingplaatdumpingplaat voor synthetische drugs? Op dit vlak wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de kosten in verband met de ontmanteling en opruiming en anderzijds de kosten van sanering.

Ten eerste zijn er kosten in verband met de ontmanteling, opruiming en vernietiging van producten en materiaal die op de dumpingplaats worden aangetroffen. De acties die hiervoor nodig zijn worden opgelegd door het openbaar ministerie, wat ervoor zorgt dat ze als gerechtskosten worden beschouwd. Een inschatting maken van de totale kost voor het ontmantelen en opruimen van een drugsdumping is een moeilijke opgave. Zo kunnen facturen van externe private partners, verantwoordelijk voor de opslag, het transport en de verwerking van afval, oplopen tot 15.000 euro. De grootste uitgave blijkt echter de vernietiging van het afval. De vernietigingskosten voor een volle container chemicaliën worden geschat op 40.000 euro (Claessens et al., 2019). Daarnaast zijn er kosten die eigen zijn aan de omstandigheden en daarom niet op een derde partij kunnen worden verhaald, zoals de beschermingskledij van de Civiele Bescherming of materiaal van het NICC om stalen af te nemen. Claessens et al. (2019) schatten het totale bedrag aan ontmantelings- en opruimingskosten in 2016 voor 10 laboratoria, 26 dumping- en 6 opslagplaatsen op 1.401.634 euro. Het bedrag is echter afhankelijk van de samenstelling en omvang van de dumping (Cuyckens, 2021), wat een invloed heeft op de betrouwbaarheid van deze cijfers.

Ten tweede zijn er saneringskosten. Dit zijn kosten in verband met het reinigen van verontreinigde bodems en het herstellen van milieuschade. Deze worden niet beschouwd als gerechtskosten. In België geldt hiervoor de regel "de vervuiler betaalt". In het geval van een illegale drugsdumping zijn de vervuilers echter vaak onbekend. Wanneer geen dader gekend is, draagt de grondeigenaar de saneringskosten, dit is een particuliere eigenaar of de gemeente (Pardal et al., 2021; Schoenmaekers et al., 2016). Gemeenten met meerdere dumpingen per jaar worden bijgevolg het hardst getroffen.

Wanneer het parket onderzoekshandelingen of -acties vordert, worden de daarmee gepaard gaande kosten dus beschouwd als gerechtskosten. Het herstel van de milieuschade wordt niet beschouwd als een gerechtskost (cfr. supra). Dit is een nationale richtlijn, die beschreven staat in het KB van 2019⁶. Wanneer echter een vervolging van verdachten kan ingesteld worden, kunnen de kosten teruggevorderd worden.

⁶ Koninklijk Besluit van 15 december 2019 tot vaststelling van de organisatie van de arrondissementale bureaus gerechtskosten en de procedure volgens dewelke gerechtskosten in strafzaken en gelijkgestelde kosten worden toegekend, geverifieerd, betaald en teruggevorderd

Bepaalde kosten vallen, zoals eerder uitgelegd, niet onder één van deze categorieën en zijn bijgevolg onder meer te dragen door de betrokken professionele actor zelf. Voorbeelden zijn de beschermkledij en het materiaal van de civiele bescherming of het NICC (cfr. supra). Ook dit wordt door de respondenten benoemd als een uitdaging voor de betrokken actoren omdat de kosten hoog kunnen oplopen. In Limburg heeft men, opnieuw, een oplossing hiervoor voorzien doordat het openbaar ministerie de specifieke kost van beschermkledij zal vorderen en bijgevolg zal worden beschouwd als een gerechtskost.

‘Maar wij zien ook die kosten oplopen natuurlijk want je doet dat (het ontmantelen) niet zomaar in je shortje. Je moet daar de juiste kledij voor aanhebben. Het voordeel is dat, binnen de werking in Limburg er afgesproken geweest is dat al die kosten zullen verworven worden als gerechtskosten. [...] En daar hebben wij dan ook op een bepaald moment een lijn onder getrokken. We wilden die ontmanteling wel doen, maar als wij al die kosten van de verwerking gingen betalen, dan werd dat ook wel een onhaalbare kaart voor ons.’ (Interview 4)

Meningsverschillen over financiële verantwoordelijkheden kunnen een oorzaak zijn van langdurige, slepende ontmantelingsprocessen. Zo zal OVAM weigeren de site te saneren zolang niet bekend is wie de kosten zal dragen. Dit leidt tot vertragingen bij onder andere de sanering van vervuilde grond, waardoor de bodem vervuild blijft en milieuschade (verder) kan oplopen:

‘Zij [OVAM] zijn wel bereid om dingen te veranderen maar zij stappen niet af van het principe dat de vervuiler betaalt, en als er geen vervuiler kan geïdentificeerd worden, of als die in de gevangenis zit of geen geld heeft, dan doen ze niets.’ (Interview 3)

Alle respondenten verwezen naar deze uitdaging en de invloed ervan op het hele opruimproces. Ook bestaat er in sommige arrondissementen soms onduidelijkheid over de financiële kant van het verhaal, zoals bijvoorbeeld in Luik, waardoor verdere coördinatie en overleg tussen gemeenten, provincies en betrokken federale actoren nodig is.

Voor oplossingen kijkt men ook over de grens. Zo bleek er belangstelling bij de respondenten voor een Nederlands initiatief waarbij grondeigenaren (gedeeltelijk) beroep kunnen doen op een fonds voor de gevallen waarbij geen dader van de dumping gekend is:

‘De drugs die in Limburg geproduceerd wordt, wordt in heel België geconsumeerd. En dan moet heel België en alle gebruikers in België ook maar mee opdraaien voor de kosten van dat afval dat in Limburg moet verwerkt en verwijderd worden. Dat was zo een beetje het idee van een soort solidariteitsprincipe.’ (Interview 1)

Een andere respondent beschreef het als volgt:

‘Als je dan denkt aan een schadeboetefonds. Daarbij gaat het over iemand die een veroordeling krijgt voor drugsinbreuken die dan een bijdrage doet. Uiteindelijk zit daar een filosofie achter, die ik kan volgen, waarbij je zegt dat degene die uiteindelijk het eindproduct gaat gebruiken, gaat meebetalen aan de kosten voor het te maken.’ (Interview 2)

Volgens de respondenten zien niet alle actoren in de praktijk en beleid echter heil in deze oplossing waardoor dergelijk schadeboetefonds of compensatiefonds in België nog niet voor morgen zal zijn.

(5) Nood aan meer bewustzijn in de samenleving en binnen de politiek voor het gevaar van synthetische drugsdumpingen

Ten slotte wezen de respondenten op een algemeen gebrek aan bewustzijn in de samenleving en op politiek niveau als een uitdaging in de aanpak van synthetische drugsdumpingen in België.

Op politiek niveau lijkt volgens sommige respondenten vooral aandacht besteed te worden aan de (terechte) problemen en gevaren gerelateerd aan cocaïnesmokkel. Volgens deze respondenten wordt daarentegen minder aandacht besteed aan de problematiek rond synthetische drugsproductie en bijgevolg ook de dumpingen, niettegenstaande de gehele aanbodsketen, van productie tot en met kleinhandel, zich in België bevindt. Eén respondent merkte op dat:

‘Zeker in bepaalde regio’s als je over drugs spreekt zijn ze vaak gefocust op cocaïne, de import van cocaïne, die cocaïneblokken. Maar synthetische drugsproductie, dat is eigenlijk vaak een “ver van het politieke bed-show”’. (Interview 3)

Volgens sommige respondenten lijkt ook het grote publiek weinig belangstelling te hebben voor het onderwerp. Politie en justitie hebben nochtans veel voordeel bij hulp van burgers in de opsporing van dumpingplaatsen doordat ze informatie over verdachte handelingen kunnen doorgeven aan hen. Om die reden is het belangrijk aandacht te besteden aan de kennis en bewustwording rond synthetische drugsproductie- en dumpingen bij burgers. Hierbij dient aandacht uit te gaan naar het verruimen van de kennis over de gevaren van drugsdumpingen, de persoonlijke verantwoordelijkheid van burgers en de hulp die zij kunnen bieden bij de opsporing en ontmanteling. In Limburg worden bijvoorbeeld infoavonden georganiseerd voor het brede publiek (“Smell it”) waar informatie rond synthetische drugsproductie gedeeld wordt, inclusief geurkaarten zodat burgers kunnen kennismaken met de typische geur die gepaard gaat met synthetische drugsproductie en die bijgevolg ook kunnen herkennen (Vankersschaever & Vanhecke, 2022). Verder werden in Limburg en Antwerpen anonieme meldpunten opgericht waar burgers verdachte zaken in verband met (onder andere) synthetische drugsproductie en dumpingen kunnen melden. Ook in andere arrondissementen komen

drugsdumpingen steeds vaker voor. Echter ontbreekt een anoniem meldpunt of informatieavonden in deze regio's. Respondenten geven aan dat een eenduidig, nationaal en consistent meld- en registratiesysteem voor drugsdumpingen door burgers interessant kan zijn.

Ten slotte blijkt er nood aan meer wetenschappelijk onderzoek naar drugsdumpingen. In de interviews werden enkele ideeën voor wetenschappelijk onderzoek geopperd, zoals het bestuderen van de schade van synthetische drugsdumping voor volksgezondheid en het milieu op lange termijn, of de lange termijn gevolgen van de contaminatie in huizen die fungeren als productielocatie. Gezien de specifieke situatie in België en Nederland met betrekking tot de productie van synthetische drugs (i.e. professionele laboratoria, grootschalige productie) benadrukten de respondenten de nood aan specifiek Belgisch-Nederlandse onderzoeksprojecten:

'Je kan wel kijken naar buitenlandse studies maar de labo's daar zijn niet te vergelijken met onze labo's. Dus we zitten met een specifieke problematiek waar we in eerste instantie over een aantal dingen nog niet echt veel weten. In eerste instantie moeten al die experimentele testen gebeuren om eigenlijk te kijken wat de resultaten zijn en hoe dat we de nazorg daarop kunnen afstemmen.' (Interview 3)

Discussie en conclusie

In deze bijdrage bespreken we de aanpak, ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingplaatsen in België. We gaven een overzicht van de professionele actoren betrokken bij de aanpak van drugsdumpingplaatsen in België en hun onderlinge samenwerking. Daarna werden knelpunten en uitdagingen belicht die een efficiënte en eenduidige aanpak momenteel bemoeilijken.

Uit onze studie bleek dat de focus in de praktijkgerichte- en beleidsmatige aandacht vooral ligt bij het opruimen van de locatie, wat beschouwd kan worden als onderdeel van een meer oppervlakkige en korte termijn aanpak. Er wordt weinig aandacht besteed aan de milieueffecten van drugsdumpingen op lange(re) termijn, waaronder de langdurige gevolgen voor het milieu en de algemene volksgezondheid. Ook toont de huidige manier van werken aan dat nood is aan meer overleg en systematiek in de werking en procedures.

Op basis van de besproken knelpunten en uitdagingen, formuleren wij daarom drie aanbevelingen om te komen tot een meer gedegen en langetermijnaanpak van drugsdumpingplaatsen in België, namelijk (1) een uniforme aanpak van ontmanteling en nazorg van synthetische drugsdumpingplaatsen over het hele land op basis van een duidelijke monitoring (2) duidelijke afspraken over financiering en (3) inzet op verruiming van kennis en expertise.

Naar een uniforme aanpak van drugsdumpingplaatsen: goede afspraken maken goede vrienden

Om het fenomeen van drugsdumpingen op een adequate manier aan te pakken, is er allereerst behoefte aan een systematische monitoring, zoals wordt benadrukt in de meest recente EU-drugsstrategie 2021-2025 (Raad van de Europese Unie 2020). Monitoring biedt de mogelijkheid om de omvang en de aard van het fenomeen te begrijpen en zodoende beleids- en operationele acties gericht te identificeren. Vandaag is ons begrip van de omvang van de milieuschade beperkt (Pardal et al., 2021). Dit is deels terug te brengen tot problemen bij het opsporen van de dumpingplaatsen: slechts een deel wordt namelijk ontdekt door de politie. Zoals eerder besproken, ondernemen criminele groeperingen ook stappen om de kans op ontdekking te verkleinen door creatief te zijn in het opruimen van hun afval of hun afval te lozen in de natuur waardoor het onopgemerkt blijft (Pardal et al., 2021). Als gevolg hiervan wordt slechts een deel van het afvalmateriaal gevonden. Inzicht in de laatste trends en werkwijzen van criminele groepen kan leiden tot een betere opsporing van dumpingplaatsen of van andere manieren van dumpen.

Afgezien van de problemen rond het opsporen van deze dumpingplaatsen, zelfs in die gevallen waarin milieuschade wordt vastgesteld, zijn er ook tekortkomingen in de manier waarop de schade wordt vastgesteld en hoe die informatie wordt gedeeld tussen de relevante actoren. Zo zou het van toegevoegde waarde zijn om specifieke richtlijnen in te voeren voor het opstellen van milieुरapporten na de detectie van een illegaal synthetisch drugslab of een dumpingplaats. Denk hierbij aan kwaliteitsnormen voor de analyse van (mogelijk besmette) monsters, en een register van de locatie en het soort dumping (dumpen of lozen), die op dit moment nog niet per se zijn vastgelegd. Dit soort gegevens zou een meer accurate en systematische milieurisicobeoordeling mogelijk maken (Pardal et al., 2021).

Het verbeteren van de informatie-uitwisseling tussen wetshandhavers (politie en openbaar ministerie), milieuambtenaren, nationale instituten die verantwoordelijk zijn voor het analyseren en rapporteren van gevallen van productie van synthetische drugs, en particuliere actoren zou ook kunnen bijdragen tot een consistentere monitoring van de milieuschade en het bewustzijn over deze schade helpen vergroten, zowel op nationaal als op Europees niveau (Pardal et al., 2021).

Tot op heden bestaat bovendien geen standaard nationaal protocol of richtlijn voor de aanpak van synthetische drugsdumpingen in België, waardoor de aanpak per provincie verschilt. In de praktijk bestaan echter officiële samenwerkingen. In deze bijdrage werd het voorbeeld gegeven van de parketrichtlijn van Limburg (2016; 2018) dat de samenwerking tussen verschillende actoren inmiddels al enkele jaren vormgeeft. Het officialiseren van de bestaande samenwerkingsovereenkomsten,

praktijken en procedures zou voor alle actoren, professionals en burgers in alle Belgische arrondissementen meer duidelijkheid brengen en ze vlotter laten verlopen. Dialoog over een uniforme en gecoördineerde aanpak van drugsdumpingen werd reeds op gewestelijk niveau gestart (Vlaamse Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie, oktober 2021). Zo werd een centraal aanspreekpunt en kenniscentrum (of *single point of contact*, SPOC) voor de gemeenten opgericht onder het Departement Omgeving waarbij gemeenten terecht kunnen om informatie in te winnen en begeleiding te krijgen bij de aanpak van een drugsdumping (Vlaams Parlement, 3 mei 2022).⁷ In het licht van onze aanbeveling voor een uniforme aanpak kan het nut van een nationaal anoniem meldpunt worden herhaald. In een klein land als België zijn de provinciegrenzen verwaarloosbaar en de afstanden klein. Met oog op duidelijkheid en bewustzijn bij burgers kan een eenduidige en uniforme melding en registratie van dumpingen te verkiezen zijn. In een ideaal scenario zouden het SPOC en het nationaal anoniem meldpunt voor burgers in de toekomst nauw samenwerken.

Wie betaalt de prijs?

Zoals eerder aangegeven in dit artikel zijn de financiële gevolgen voor het opruimen van drugsdumpingplaatsen aanzienlijk (Hillewaere, 2021). De dumpingplaatsen moeten ontruimd worden, het drugsafval moet door verwerkingsfirma's vervoerd en verwerkt worden en daarnaast zijn er ook kosten op het vlak van nazorg van de dumpingplaats. Een Nederlandse studie (Schoenmakers et al., 2016) berekende de gemiddelde kost voor het opruimen en verwerken van dat afval op 12.500 euro per site. In België blijkt dat de kosten voor opruiming en verwerking van drugsafval variëren tussen 1.000 en 41.000 euro⁸. Dit betreft enkel de kosten met betrekking tot het ontruimen en verwerken van het afval zelf. Het afgraven van een vervuilde bodem of, een volgende stap, het saneren verhogen deze bedragen aanzienlijk (Hillewaere, 2021).

Zoals eerder aangegeven, kan deze kost gedragen worden door drie mogelijke partijen: de vervuiler, de grondeigenaar of het parket, in de vorm van een gerechtskost.

Algemeen geldt het principe van 'de vervuiler betaalt', maar in realiteit kan de vervuiler, in dit geval de synthetische drugsproducent, vaak niet worden gevat en gelinkt worden aan de dumpingplaats. In dergelijk geval kunnen de kosten niet op hem of haar teruggevorderd worden. Voor de grondeigenaar, waarop de dumpingplaats zich bevindt, geldt de verplichting tot het verwijderen van het schadelijk

⁷ Verslag vergadering Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie, 3 mei 2022. Vraag om uitleg Vraag om uitleg over draaiboeken voor decontaminatie na het opdoeken van drugsproductiesites, Jo Brouns, 2628 (2021-2022).

⁸ Vraag en Antwoord Senaat, Vr. nr. 6-1875, 24 mei 2018 (M. Taelman, antwoord K. Geens).

afval (Kerkstoel, 2013) aangezien het laten liggen van dat afval in eerdere rechtspraak werd geïnterpreteerd als verzuim om het afval te verwijderen (Cass., 2005; Hillewaere, 2021). Deze zorgvuldigheidsplicht is naar aanleiding van uitspraken van het Hof van Cassatie⁹ omgezet in wetgeving, met name art. 12 Materialendecreet¹⁰ (Kerkstoel, 2013; Woldendorp, 2019). Het miskennen van dat artikel kan strafrechtelijke sancties opleveren (Hillewaere, 2021). Dit betekent dat particuliere grondeigenaren of de gemeente kunnen opdraaien voor de kosten van het opruimen en verwerken van het drugsafval (Woldendorp, 2019). Verder worden de kosten in sommige gevallen door het parket betaald, onder de vorm van gerechtskosten.

Volgens diverse respondenten binnen ons onderzoek, lijkt politiek vooral aandacht te hebben voor de aanpak van de cocaïnesmokkel, waardoor minder aandacht dreigt te gaan naar dit fenomeen van synthetische drugsdumping. Hierdoor leeft de perceptie dat de aanpak van synthetische drugsproductie eerder stiefmoederlijk behandeld zou kunnen worden. Niettemin was er in het recente verleden onder andere sprake van enkele suggesties in het kader van de financiering van het opruimen van synthetische drugsproductielocaties- en dumpingplaatsen, onder andere via een mogelijk schadefonds. Zo deelde Zuhal Demir, Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme, op 22 april 2021 een mededeling waarin ze aangaf deze problematiek te willen aanpakken (Beyens, 2021). Naast een uniforme, Vlaamse regeling omtrent het aanpakken van de drugsdumpingen en labo's, spoorde ze de federale overheid aan om een schadefonds op poten te zetten naar analogie met het financiële systeem inzake het slachtofferfonds of de verkeersveiligheidsfondsen. Zoals eerder in dit artikel aangehaald, moet immers rekening gehouden worden met de bevoegdheidsverdeling in ons land. Hoewel men op Vlaams niveau bevoegdheidsgronden heeft om een dergelijk fonds feitelijk in te richten, blijkt de financieringsregeling een uitsluitende bevoegdheid te zijn van de federale overheid (Hillewaere, 2021). Het fonds zou gebaseerd worden op een solidariteitsbeginsel waarbij degenen die aan het fonds bijdragen over het hele land verspreid zijn. De vraag blijft echter hoe dergelijk fonds zou ontwikkeld worden, wie aan dit fonds zou bijdragen en hoeveel de bijdrage zou zijn. Nog veel onduidelijkheden dus.

Bij het uitwerken van afspraken, zou het beleid echter kunnen aangemoedigd worden om te leren uit de aanpak van andere milieu-incidenten, namelijk door steeds voorrang te geven aan het gevaar op milieuschade en schade voor de volksgezondheid door eerst op te ruimen en te saneren, en pas daarna na te gaan hoe de kosten over alle actoren kunnen worden verdeeld.

⁹ Concl. M. DE SWAEF, bij Cass. 22 februari 2005, C.D.P.K. 2005; Cass. 11 januari 2011, TMR 2011, 622, T.Strafr. 2011, 204, noot B. MEGANCK; Cass. 22 februari 2005, TMR 2005, 195.

¹⁰ Decreet van 23 december 2011 betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, BS 28/02/2012.

Meten is weten

Onze derde en laatste aanbeveling is het inzetten op het verbreden van kennis en expertise en dat zowel vanuit wetenschappelijk onderzoek, als vanuit professionals en burgers. Zo is er behoefte aan wetenschappelijk onderzoek om de kennisleemten op te vullen. Er is bijvoorbeeld onderzoek nodig naar de schadelijke langetermijneffecten op volksgezondheid en milieu van chemicaliën gebruikt bij synthetische drugsproductie. Er is meer duidelijkheid nodig over de omvang en duur van contaminatie zodat de aanpak en nazorg zich daaraan kunnen aanpassen. Aangezien de synthetische drugsmarkt snel evolueert, is het van belang betrokken professionele actoren op de hoogte te houden van evoluties (zoals de gebruikte chemicaliën, hardware). Deze professionele actoren kunnen op dit vlak van elkaar leren en kennis delen. Wat de informatie aan burgers betreft, kunnen bestaande initiatieven zoals Smell-it uitgebreid worden over het hele land. Specifieke groepen burgers betrekken en sensibiliseren kan tevens gunstige effecten hebben, denkend aan bijvoorbeeld doe-het-zelfzaken waar drugsproducenten en -handelaars materiaal en grondstoffen aankopen; vastgoedmakelaars en huiseigenaren die loodsen of garages verhuren aan personen die het pand zullen gebruiken voor illegale doeleinden; of kinderen en jongeren die in de natuur kunnen botsen op clandestiene dumpingplaatsen zonder de gevaren in te kunnen schatten.

(Onderzoek naar) drugsdumpingplaatsen vragen meer aandacht vanuit praktijk, beleid en wetenschap met oog op bescherming van volksgezondheid en milieu, vooral op lange termijn. De vermelde bestaande bottom-up samenwerkingen en inspanningen van de betrokken professionele actoren zijn alvast een stap in de goede richting naar een meer gestructureerde aanpak. Het is afwachten wanneer en hoe een meer systematische vertaalslag kan gemaakt worden op Belgisch (beleidsmatig) niveau.

Referenties

Beyens, H. (2021). Ronde Tafel Drugsbeleid. 22 april 2021.

Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2017). Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit. Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Boles, T. H., & Wells, M. J. M. (2010). Analysis of amphetamine and methamphetamine as emerging pollutants in wastewater and wastewater-impacted streams. *Journal of Chromatography A.*, 1217(16), 2561-2568. <https://doi.org/10.1016/j.chroma.2010.01.014>

Caldicott, D. G. E., Pigou, P. E., Beattie, R., & Edwards, J. W. (2005). Clandestine drug laboratories in Australia and the potential for harm. *Australian en New Zealand Journal of Public Health*, 29(2), 155-162. <https://doi.org/10.1111/j.1467-842X.2005.tb00066.x>

Claessens, M., Hardyns, W., Vander Laenen, F., & Verhaeghe, N. (2019). An analysis of the costs of dismantling and cleaning up synthetic drug production sites in Belgium and the Netherlands. *Background paper commissioned by the EMCDDA for the EU Drug Markets Report 2019*.

Clan Lab Response Unit. (2021). Een stand van zaken van de productie van synthetische drugs in België (2021/01).

Colman, C., De Middeleer, F., Spapens, A., Van Nimwegen, S., Ceulen, R., Gerbrands, S., Paoli, L., & Roevens, E. (2018). *De grens voorbij: Belgische en Nederlandse drugsmarkten in beweging*. Boom.

Colorado Department of Public Health and Environment. (2003). Cleanup of clandestine methamphetamine labs guidance document.

Cuyckens, A. (2021). Ronde Tafel: Aanpak drugsproblematiek - evaluatie aanpak.

Dealy, B. C., Horn, B. P., & Berrens, R. P. (2017). The impact of clandestine methamphetamine labs on property values: Discovery, decontamination and stigma. *Journal of Urban Economics*, 99, 161-172. <https://doi.org/10.1016/j.jue.2017.03.002>

EMCDDA. (2022). European Drug Report 2022: Trends and developments. Publications Office of the European Union.

EMCDDA, & Europol. (2016). EU Drug Markets Report. In-depth analysis. Publications Office of the European Union.

EMCDDA, & Europol. (2019). EU Drug Markets Report 2019. Publications Office of the European Union.

Emke, E., Vughs, D., Kolkman, A., & de Voogt, P. (2018). Wastewater-based epidemiology generated forensic information: Amphetamine synthesis waste and its impact on a small sewage treatment plant. *Forensic Science International*, 286, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2018.03.019>

Europol. (2021). European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. A corrupting influence: The infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime.

Hillewaere, J., & Colman, C. (2021). Creatie schadefonds drugsdumpingen: een realistische oplossing voor het betalen van de opruimings-, verwerkings- en saneringskosten, als gevolg van het dumpen van synthetisch drugsafval? Masterproef in de Rechten, 2020 – 2021.

Horký, P., Grabic, R., Grabicová, K., Brooks, B. W., Douda, K., Slavík, O., Hubená, P., Santos, E. M. S., & Randák, T. (2021). Methamphetamine pollution elicits addiction in wild fish. *Journal of Experimental Biology*, 224(13), 1-7. <https://doi.org/10.1242/jeb.242145>

Huerta-Fontela, M., Galceran, M. T., & Ventura, F. (2010). Illicit drugs in the urban water cycle. In D. Fatta-Kassinos, K. Bester, & K. Kümmerer (Eds.), *Xenobiotics in the urban water cycle. Mass flows, environmental processes, mitigation and treatment strategies* (pp. 51-72). Springer.

Kates, L. N., Knapp, C. W., & Keenan, H. E. (2014). Acute and chronic environmental effects of clandestine methamphetamine waste. *Science of the Total Environment*, 493, 781-788. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2014.06.066>

Kegö, W., & Maïga, A. (2014). Tallying the hidden environmental cost of drug production. *Institute for Security & Development Policy*, 149, 1-2.

Kerkstoel, L. (2013). Achtergelaten afval achtervolgt je langer dan je denkt. *Tijdschrift voor Omgevingsrecht en Omgevingsbeleid*, 2013(3), 372-373.

Koninklijk Besluit van 15 december 2019 tot vaststelling van de organisatie van de arrondissementele bureaus gerechtskosten en de procedure volgens dewelke gerechtskosten in strafzaken en gelijkgestelde kosten worden toegekend, geverifieerd, betaald en teruggevorderd

NICC. (n.d.). Drugs. Geraadpleegd op 1 november 2021, van <https://nicc.fgov.be/drugs>

NICC, & Federale Politie. (n.d.). Unieke positionering DJT & NICC: Een meerwaarde in elke stap van het gerechtelijk en politieel onderzoek.

OVAM. (n.d.). Aanpak bodemverontreiniging drugsgerelateerde producten.

Pal, R., Megharaj, M., Kirkbride, K. P., Heinrich, T., & Naidu, R. (2011). Biotic and abiotic degradation of illicit drugs, their precursor, and by-products in soil. *Chemosphere*, 85(6), 1002-1009. <https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2011.06.102>

Pardal, M., Colman, C., & Surmont, T. (2021). Synthetic drug production in Belgium - Environmental harms as collateral damage? *Journal of Illicit Economies en Development*, 3(1), 1-14. <https://doi.org/10.31389/jied.84>

Parket Limburg. (2016). Parketrichtlijn inzake de aanpak van druglabo's en dumpingen.

Parket Limburg. (2018). Parketrichtlijn inzake de aanpak van druglabo's en dumpingen.

Scanga, L. (2005). Drug problem: Environmental solution. *Pace Environmental Law Review*, 22(1), 151-173.

Schoenmakers, Y., Mehlbaum, S., Everartz, M., & Poelarends, C. (2016). *Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: Verschijningsvormen en politieaanpak*. Reed Business.

Snell, M. B. (2001). Welcome to meth country. *Sierre*, 86(1), 50-54.

Souza, C. (2005, 27 april). Illegal and hazardous. *Ag Alert*.

Spapens, T. (2012). *De complexiteit van milieucriminaliteit: De aard van het misdrijf, de opsporing en de samenwerkingsrelaties*. B. L. Uitgevers.

UNODC. (2020). World Drug Report 2020. United Nations publication. UNODC.

UNODC. (2022). World Drug Report 2022. United Nations publication. UNODC.

Van De Wiel, L. (2016). *Grenzeloze ambitie. Onderzoek naar de aanpak van dumpingen van synthetische drugsafval in het grensgebied van Nederland en België*. Politieacademie Apeldoorn – School voor Recherche, Apeldoorn, the Netherlands.

Vankersschaever, S., & Vanhecke, N. (2022, 9-10/04/2022). 'De huurders leken me vriendelijke mensen'. *De Standaard*.

Vogt, A. S. (2001). The mess left behind: Regulating the cleanup of former methamphetamine laboratories. *Idaho Law Review*, 38(1), 251-290.

Woldendorp, H. (2019). Drugsafval: de overheid als vuilnisman van de drugscriminelen. *Tijdschrift voor Omgevingsrecht en Omgevingsbeleid*, 2019, 206-216.

Wortham, C.-L. (2007). Methamphetamine and cocaine manufacturing effects on the environment and agriculture. *San Joaquin Agriculture Law Review*, 17, 343-349.